

Yönetim Biliminin Doğuşunu “Frederick Winslow Taylor” ve “Sherlock Holmes” Karakteri Üzerinden Karşılaştırmalı Okumak

Yağız AKSAKALOĞLU¹

Geliş Tarihi (Received) 13.07.2023– Kabul Tarihi (Accepted): 15.12.2023

DOI: 10.26745/ahbvuidfd.1327122

Öz

Bu çalışmada Frederick Winslow Taylor ve Sherlock Holmes karakteri üzerinden yönetim biliminin doğuşu hakkında karşılaştırmalı bir okuma yapmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yönetim biliminin doğuşuna ilişkin literatür taraması yapılmakta ve S. Holmes hikâye ve romanlarından faydalanılmaktadır. Böyle bir karşılaştırma, Taylor ve Holmes arasındaki benzerlikleri ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Birbirine benzeyen kişisel yönleri, iş yöntemleri ve tarihsel yakınlık, Holmes hikâye ve romanlarının Taylor’ın karakterini ve çalışmalarını büyük ölçüde yansıttığını düşündürmektedir. Öte yandan Taylor’ın Holmes hikâye ve romanlarından etkilenmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Yönetim biliminin mahiyetini anlayabilmek amacıyla Taylor’ın hayatını ve çalışmalarını incelemek alışlagelmiş bir yöntemdir fakat bu çalışmada F. W. Taylor ile birlikte Arthur Conan Doyle tarafından yazılmış “Sherlock Holmes” hikâye ve romanlarına başvurulmaktadır. Böylece Taylor’ın yanında “Sherlock Holmes” karakterinin yönetim bilimi ile olan ilişkisi sorgulanmaktadır. İlk bakışta yönetim bilimi ile bir kurmaca edebiyat ürünü olan Holmes karakteri arasında bir ilişki kurmak anlamsız gelebilmekte fakat Taylor ve Holmes arasındaki benzerlikler bu ilişkiyi anlamlandırmakta, yönetim biliminin ilgili dönemin temel ihtiyaçlarına ilişkin ortaya çıktığını ve bu dönemin temel özelliklerini yansıttığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yönetim Bilimi, Frederick Winslow Taylor, Sherlock Holmes

The Birth of Management Science: A Comparative Reading Between “Frederick Winslow Taylor” and the Character of “Sherlock Holmes”

Abstract

This study, aimed to make a comparative reading of the birth of management science through Frederick Winslow Taylor and the character of Sherlock Holmes. For this purpose, a literature review on the birth of management science is made and S. Holmes's stories and novels are used. Such a comparison is remarkable in that it reveals the similarities between Taylor and Holmes. The similar personal aspects, business methods, and historical affiliation point out that Holmes's stories and novels largely reflect Taylor's character and works. However, it is possible that Taylor was influenced by Holmes' stories and novels. To understand management science, it is a common method to examine Taylor's life and works, but in this study, "Sherlock Holmes" stories and novels written by Arthur Conan Doyle together with F. W. Taylor are used. Thus, besides Taylor, it is discussed that the character of "Sherlock Holmes" may have a role in the birth of management science. At first glance, it may seem meaningless to establish a relationship between management science and the character of Holmes, a product of fiction, but the similarities between Taylor and Holmes make sense of this relationship and show that management science had emerged in relation to the basic needs of the relevant period and had reflected the basic features of this period.

Keywords: Management Science, Frederick Winslow Taylor, Sherlock Holmes

¹ Arş.Gör.Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, yaqiz.aksakaloglu@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3234-9840

Giriş

Yönetime ilişkin gelişmeler her ne kadar insanlık tarihi kadar eski olsa da modern anlamda yönetim biliminin doğuşu, Sanayi Devrimi ardından yaşanan gelişmelerin ve bu gelişmelerin ortaya çıkardığı yeni ihtiyaçların etkisinde gerçekleşmiş ve bu bilim, dönemin koşullarını yansıtmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan yönetsel sorunlara bir çözüm bulmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda çeşitli sektör dergilerinde ve kuruluşlarda uzman yöneticiler tecrübelerini paylaşmıştır. Özellikle israfa yol açmadan, en verimli şekilde işlerin görülmesine odaklanılmıştır. Bu gelişmelerin etkisinde 1887’de Woodrow Wilson’ın “İdarenin İncelenmesi” başlıklı makalesi ile 1911’de Frederick Winslow Taylor’ın “Bilimsel Yönetimin İlkeleri” başlıklı eseri yayımlanmış ve bu çalışmalar, yönetim bilimine olan ilgiyi dünya çapında artırmıştır.

Yönetim biliminin mahiyetini anlayabilmek amacıyla F. W. Taylor’ın hayatını ve çalışmalarını incelemek alışıl gelmiş bir yöntemdir fakat bu çalışmada F. W. Taylor ile birlikte Arthur Conan Doyle tarafından yazılmış “Sherlock Holmes” hikâye ve romanlarına başvurulmaktadır. İlk bakışta yönetim bilimi ile bir kurmaca edebiyat ürünü olan Holmes karakteri arasında bir ilişki kurmak anlamsız gelebilmekte fakat Taylor ve Holmes arasındaki benzerlikler bu ilişkiyi anlamlandırmaktadır. Ayrıca yönetim bilimi literatüründe az da olsa Holmes karakterini inceleyen (örn. Kissane & Kissane, 1963; Saler, 2003; Kociatkiewicz & Kostera, 2012; Shafritz & Borick, 2016) ve yönetim bilimi - kurmaca edebiyat - anlatı ilişkisi üzerine örneklerle (örn. Alvarez & Merchan, 1992; Czarniawska-Joerges, 1995; Phillips, 1995; Czarniawska, 1999; Gabriel, 2000) karşılaşmak mümkündür. Bu çalışmada ise Taylor ve Holmes karakteri üzerinden yönetim biliminin doğuşu hakkında karşılaştırmalı bir okuma yapmak amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda yönetim biliminin doğuşuna ilişkin literatür taraması yapılmakta ve S. Holmes hikaye ve romanlarından faydalanılmaktadır.

Böyle bir karşılaştırma, Taylor ve Holmes arasındaki benzerlikleri ortaya koyması açısından dikkat çekicidir. Taylor ve Holmes karakterinin birbirine benzeyen kişisel yönleri, iş yöntemleri ve tarihsel açıdan kurulan yakınlıklar, Holmes hikâye ve romanlarının Taylor’ın karakterini ve çalışmalarını büyük ölçüde yansıttığını düşündürmektedir. Öte yandan, Taylor’ın Holmes hikâye ve romanlarından etkilenmiş olma ihtimali de bulunmaktadır. Burada önemli olan nokta, dönemin koşullarının etkisinde sanat uzmanı Giovanni Morelli (1816 – 1891) yönetim biliminin kurucusu Frederick Winslow Taylor (1856 - 1915), psikanaliz biliminin kurucusu Sigmund Freud (1856 – 1939), bir polisiye karakter olan Sherlock Holmes hikâye ve

romanlarının (1887-1927) yazarı Arthur Conan Doyle (1859 – 1930) gibi birbiriyle benzerlikler taşıyan kişilerin ve çalışmalarının ortaya çıkışıdır. Bu örnek kişilerde ve çalışmalarında tarihsel yakınlıktan başka, hepsinde ortak görülen sıkı bir gözlem yeteneği, bilimsellik anlayışı ve hayal gücü dikkat çekmektedir.

Tarihsel açıdan Morelli'nin tablolar üzerinde kullandığı yönteminin “gözlem” konusunda öncü olduğu görülmektedir. Morelli'nin gözleme dayanan yöntemini açık bir şekilde Freud, psikanalizde ve Conan Doyle ise Holmes karakterinde kullanmıştır. Fakat Taylor'ın çalışmalarında gözlem tekniği her ne kadar çok kullanılsa da kimden, nasıl etkilendiğine ilişkin açık bir kanıt bulunmamaktadır. Bu çalışmada Taylor'ın da bu gözlem yönteminden esinlenmiş olabileceği düşünülmektedir. Çünkü Taylor'ın çalışmalarını ortaya koyduğu süreçte Holmes hikâye ve romanları oldukça popüler hale gelmiştir. Bu konuda Shafritz & Borick (2016:8) daha kesin bir ifadeyle Taylor'ın Holmes'un temel fikirlerini aldığını ve bu fikirleri iş dünyasına uyguladığını belirtmekte ve o dönemde neredeyse okuyabilen herkesin Holmes'un problem çözme yaklaşımını bildiğini vurgulamaktadır. Taylor'ın Sherlock Holmes hikâyelerinden etkilenerek yönetim bilimini ortaya çıkardığına ilişkin görüş, ilk başta tarihsel yakınlık, çarpıcı benzerlikler ve Holmes hikâyelerinin Taylor'ın yaşadığı dönemde dünyaca popüler hale gelmiş olması nedenleriyle mantıklı görünmekte fakat bu etkilenmeye ilişkin açık bir kanıt bulunmamaktadır. Ayrıca yönetim biliminin doğuşunu doğrudan Sherlock Holmes hikâyelerine bağlamak, bilim karşıtı bir hareket olarak değerlendirilebilmektedir. Avrupa'da doğa ve toplum bilimleri arasında ortaya çıkan ayrışmalar, bilimin özgün ve üstün konumuna karşı bir harekete dönüşmüştür. Bu hareket kapsamında bilim, özgün ve üstün konumun kaybederek tıpkı bir din, felsefe ya da sanat bilgi alanlarından sadece bir tanesi olarak değerlendirilmiştir (Güler, 2022:9). Günümüzde ise teknik anlamının dışında nitel-nicel tartışması ile bu ayrışmalar sürmektedir. “Nitelcilik” adı altında hermenötik metodoloji, “sosyal bilim” yerine “sosyal teori” yapmaktan ve “sosyal bilimler” yerine “kültür bilimleri” kurulmasından yana bir tavır göstermektedir (Güler, 2022:16). Bu gelişmeler, bilimsel yönetime karşı “anti-bilimcilik” olarak değerlendirilmektedir. Nitekim böyle bir yaklaşım, bilimsel yöntemi küçümseyerek bilimin karşında hikâyeyi ve sanatı yüceltebilmektedir. Bu çalışmada anti-bilimci bir yaklaşıma düşülmeden dönemin koşullarının etkisiyle bilimde ve edebiyatta bir takım benzerliklerin olabileceği kabul edilmektedir. Bu kabulle Taylor ve Holmes karakteri arasında doğal bir benzeşim olduğu düşünülme ve bu benzerlikler gösterilmeye çalışılmaktadır.

Çalışmada öncelikle yönetim biliminin doğuşu ele alınmaktadır. Doğuş hakkında kısa bir tartışma sunulmakta ve bu tartışmada Taylor'ın yönetim biliminin “babası” rolü sorgulanmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde Taylor'a odaklanılmaktadır. Bu bölümde yönetim biliminin doğuşunu temsil ettiği varsayılan “Bilimsel Yönetimin İlkeleri” başlıklı eseri ile Taylor'ın kişisel özellikleri ve ilkeleri ele alınmaktadır. Ardından çalışmanın üçüncü bölümünde “Sherlock Holmes” karakteri incelenmekte, bu bölümde öncelikle kurmaca edebiyat, anlatılar ve yönetim bilimi arasındaki ilişki sorgulanmaktadır. Ardından Holmes ile yönetim bilimi arasındaki olası bağ, Taylor benzerliği üzerinden tartışılmaktadır.

1.Yönetim Biliminin Doğuşu

Yönetim kavramı, insanlık tarihi ile ortaya çıkmış bir beşeri ilişkiler olayını ve sosyal bir ihtiyacı işaret etmektedir (Eryılmaz, 2013:1). Bilinen ilk yönetsel örgütlenme Tunç Çağı ile birlikte ortaya çıkan ilkel askeri örgütlenmedir ve günümüzde bürokrasi ve dev şirketler çok karmaşık bir işbölümü, otorite ve hiyerarşi sunmaktadır (Kurthan, 2015:27). Bu kapsamda yönetime ilişkin birçok çalışma yapılagelmektedir. Bu çalışmalarda temel amaç, neyin doğru ve başarılı bir şekilde yapılabileceğini ve bu işlerin en üst etkinlikte en az maliyetle nasıl yapılabileceğini bulmaktır (Wilson, 2016:1). İyi yönetimin amacı, kaynak israfına yol açmadan eldeki olanakların en iyi biçimde kullanılması ve böylece işlerin daha basit, ucuz ve iyi gerçekleştirilmesidir (Tortop, İsbir, Aykaç, Yayman & Özer, 2021:5).

Yönetim konusundaki verimlilik arayışlarının neticesinde ortaya yönetim bilimi çıkmıştır. Bu bilim, yönetimin hukuki alanının dışında kalan fonksiyonlarla, tekniklerle ve sosyolojik sorunlarla ilgilenmekte (Tortop vd., 2021:111), işyeri ilişkilerinden kamu maliyesine ve iktisattan hukuka kadar uzanan birçok bilim dalının kesişme noktasında bulunmakta ve bu nedenle “disiplinlerarası bir disiplin” olarak nitelendirilmektedir (Kurthan, 2015:33).

Yönetim biliminin doğuşu hakkında Sanayi Devrimi ile ortaya çıkan yönetsel sorunlara ya da uzman yöneticilerin ortaya çıkışına dikkat çekilmekte; yönetim biliminin klasik dönem düşünürleri ya Adam Smith ya da Frederick Winslow Taylor, Henri Fayol ve Max Weber ile başlatılmaktadır (Bakkalbaşı, 2017:429). Nitekim yönetim biliminin gelişiminde yönetim gurusu olarak nitelendirilen Taylor gibi araştırmacıların çok büyük katkıları olmuştur (Özer, 2016:160). Tarihsel açıdan ele alındığında ise yönetim biliminin doğuşu Batı kaynakları açısından Platon, Aristo, Eflatun ve Machievalli'ye kadar götürebilmekte; Doğu'da ise benzer mahiyetteki çeşitli siyasetnamelere ve benzeri eserlere başvurulabilmektedir (Yeşil, 2016:20). Bu çeşitli ayrımlar nedeniyle yönetim biliminin ortaya çıkışı ve bu bilimin ilk temsilcileri

hakkında üzerinde görüş birliğine varılmış genel bilgilere ulaşmak pek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca bu konu hakkında birçok kaynakta farklı bilgi ve yorumlara rastlanmaktadır. Yine de modern anlamda yönetim biliminin doğuşunu Sanayi Devrimi öncesine çekmek, pek mümkün gözükmemektedir çünkü devrim öncesinde yapılan herhangi bir çalışma, devrimle birlikte ilk defa ortaya çıkan yönetsel gelişmelerden mahrum kalmaktadır (Bakkalbaşı, 2017:435). Bu nedenle 18. yüzyıl sonunda her ne kadar A. Smith'in çalışmalarında yönetime ilişkin birçok bilgi ve birikimle karşılaşılsa da Sanayi Devrimini ve buna bağlı gelişmeleri yaşamamış/görmemiş olması, modern yönetim biliminin ilk temsilcisi olarak görülmesini engellemektedir (Bakkalbaşı, 2017:441). Benzer şekilde Hobbes'un Leviathan başlıklı eseri de içerisinde yönetim bilimi açısından her ne kadar çok zengin bir içerik taşısa da yönetim bilimi açısından genellikle derinlemesine incelenmemektedir (Karaduman, 2020:135).

19. yüzyılda ise yönetime ilişkin Sanayi Devrimini ve ardından gelen gelişmeleri deneyimleyen birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar arasında topluma yönelik yayımlanmayan, sözel kalan ya da sadece birtakım kurum arşivlerinde saklanan çalışmalara da rastlanmaktadır. Bunların yönetim biliminin bir parçası olduğu hususu tartışılmalıdır (Bakkalbaşı, 2017:435). Bu dönemdeki çalışmaları üç grupta toplamak mümkündür (Jenks, 1960:424-425):

- Örgütlenme sorunları ve işgücü kullanımı hakkında her kuruluşun deneysel olarak geçici çözümler bulduğu ve bu çözümlerin gözlem ya da sözel olarak iletildiği çalışmalar
- Örgütlerin ve prosedürlerin bazı açılardan planlandığı hatta temelinde deneyin ya da sistematik araştırmaların bulunduğu fakat başkasının ne yaptığına ilişkin herhangi bir referans olmayan ve temel özelliklerin yazı ve çizelgelere döküldüğü çalışmalar
- Örgütler ve prosedürler hakkında karar almanın rutin hale geldiği, benzer ya da ilgili alandaki gelişmelerin dikkatle takip edildiği ve uygulandığı, geniş ölçüde uygulanabilir genel kavramların ve ilkelerin ortaya çıkarıldığı bir dönemde gizlilik ve özel durum engellerini aşan, karşılıklı iletişim temelinde belirli uygulamaların karşılaştırıldığı, eleştirildiği ve öykündüğü çalışmalar

Son grupta belirtilen çalışmalar yönetim hareketini ortaya çıkarmakta (Jenks, 1960:425) ve bu süreç yönetim biliminin doğuşu olarak kabul edilebilmektedir (Bakkalbaşı, 2017:436).

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kendi deneyimlerini paylaşan uzman yöneticilerin ortaya çıktığı ve bunların çeşitli sektör dergilerinde yayımlanan çalışmalarının klasik yönetim düşüncesini başlattığı düşünülmekte; yazarı belirsiz bu çalışmaların Taylor, Fayol gibi klasik yönetim düşünürleri olarak kabul edilen kişilerin yayınlarına çok benzediği ifade edilmektedir (Bakkalbaşı, 2017:448). Taylor da “Bilimsel Yönetimin İlkeleri” başlıklı ünlü eserinde 1870’leri temel alarak yönetim kavramının otuz yıldan daha eski bir zamana yayıldığına ve kademeli olarak ortaya çıkan bir gelişme olduğuna dikkat çekmektedir (Taylor, 1919:27-28; Taylor, 2013:30). Bu nedenle modern yönetim biliminin doğuşunda 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeşitli sektör dergilerinde yayınları çıkan uzman yöneticilere de dikkat çekmek gerekmektedir. Bu isimsiz uzman yöneticilerin çalışmaları ile klasik dönemin temsilcileri olarak ifade edilen kişilerin yayınları arasında konu, motivasyon, çözüm önerileri ve ilkeleri açısından büyük bir benzerlik bulunmaktadır (Bakkalbaşı, 2017:448). Taylor öncesinde bu isimsiz uzman kişilerin paylaşımları, yönetim biliminin doğuşunda önemli bir rol üstlenmiştir.

Yönetim biliminin temelinde her ne kadar Kameralizm ya da idare hukuku gibi öncüllerden bahsedilse de bu alanın ABD patentli olduğu ifade edilmektedir (Hatipoğlu, 2015:306). Fakat Amerikan yönetim düşüncesi birdenbire, kendiliğinden, yani Wilson’ın makalesi ve Taylor’ın bilimsel yönetim yaklaşımı ile değil, aksine dönemin koşulları ile ortaya çıkmıştır (Kantarcıoğlu & Fedai, 2020:647) ve bu çalışmalar o dönem içerisindeki ABD’nin yapısal unsurlarını, üretim biçimini ve örgütleniş şeklini ifade etmektedir (Kantarcıoğlu & Fedai, 2020:644). Nitekim yönetim uygulamaları ilgili toplumun dinsel değer ve inanışlardan bile etkilenebilmektedir (Küçük, 2019:48). Neticede sadece F. W. Taylor değil, onunla birlikte Adam Smith, isimsiz uzman yöneticiler, W. Wilson, H. Fayol ve M. Weber gibi isimler yönetim biliminin doğuşunda çok büyük katkılar sunmuştur.

2.Frederick Winslow Taylor

2.1.Bilimsel Yönetimin İlkeleri

Örgüt ve yönetim alanının bir bilim dalı haline gelmesi sembolik olarak Taylor’ın “Bilimsel Yönetimin İlkeleri” başlıklı kitabının yayımlandığı 1911 yılında gerçekleşmiştir (Öztaş, 2014:64). Yüz-on yıl kadar önce yayımlanan “Bilimsel Yönetimin İlkeleri” başlıklı kitap hacimce çok küçüktür fakat bütün dünyayı sarsan bir etki yaratmıştır. Taylor, böylece modern yönetimin kurucusu olarak kabul edilmiştir. Radikal kişiliği ve ateşli tavırları nedeniyle ABD’de hem popüler hem de çok fazla tartışılan bir figür haline gelmiştir. 1911’de yayımlanan

bu kitabıyla neredeyse bir gecede uluslararası bir üne kavuşmuş ve dünyanın dört bir yanındaki yöneticiler “en iyi tek yolu” keşfetme konusunda âdete takıntılı hale gelmiştir (Blake & Moseley, 2011:346).

Bilimsel yönetim, Amerika'dan dünyanın geri kalanına hızla yayılmıştır. Bazen Rusya'da olduğu gibi hevesle ele alınmış, bazen Polonya ve Çekoslovakya'da olduğu gibi yerel inisiyatiflerle birleşmiş, bazen İngiltere'de olduğu gibi şiddetle karşılanmış, bazen Fransa'da olduğu gibi şiddetli ulusal tartışmaların odağı haline gelmiş ve bazen Japonya'da olduğu gibi sessizce özümsemiş ve ayrıntılandırılmıştır. Kısacası hiçbir sanayi ülkesi bilimsel yönetime karşı kayıtsız kalamamıştır (Kijne & Spender, 1996:xii).

Taylor'ın temel yöntem ve fikirleri, ilk defa metal kesme ve kronometre zaman etütlerini gerçekleştirdiği 1880 - 1884 döneminden önceki yıllarda deneyimlediği makine atölyesinin zihniyetinden, işyerinden ve mühendislik teori ve uygulamasından kaynaklanmıştır. O yıllarda ve öncesinde, modern Amerikan takım tezgâhı mühendisliği üreticileri, makineleri daha verimli ve daha karlı hale getirmek için eski temel yöntemler yerine rasyonelleştirmeye ve bilimsel yönetimin makine mühendisliğine uygulanmasına destek olmuştur (Clark, 1996:33).

1856 yılında doğan Taylor, Amerika'nın yoğun sanayileşmeye geçiş sürecinin başlangıcına tanık olmuş (Savino, 2016:70) ve sanayi içerisinde bir çırak olarak işe başlamıştır. Böylece bilimsel yönetim, hem Taylor'ın deneyimlerinin bir sonucu hem de dönemin ihtiyaçlarını gidermeye yönelik uygulamaya geçirilen bir ürün olarak ortaya çıkmıştır (Schachter, 1989:21). Taylor, Harvard çalışmalarını göz rahatsızlığı nedeniyle bıraktıktan sonra kalıpcı ve makinist olarak çalışmaya başladığı 1874 yılından "Parça Başı Ücret Sistemi" başlıklı raporun yayımlandığı 1895 yılına kadarki dönemde bilimsel yönetim sisteminin temelini geliştirmiştir. Başlangıçta Taylor sistemi olarak bilinen sistem, 1910 yılı civarında “Bilimsel Yönetim” olarak nitelendirilmiştir (Kijne & Spender, 1996:xii). Taylor'ın metoduna ilk başlarda “iş analizi” ya da “iş yönetimi” de denilmiştir. Yirmi yıl kadar sonra “Bilimsel Yönetim” olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Bir yirmi yıl daha sonra, yani İkinci Dünya Savaşı ardından ABD ve Japonya'da “Endüstri Mühendisliği” ve Almanya'da “Rasyonelleştirme” olarak ifade edilmiştir (Drucker, 2014:155).

Taylor, 1881'e kadar hareket-zaman etüdü, 1883'e kadar fonksiyonel ustabaşılık ve 1884'e kadar parça başı ücret sistemi hakkındaki kavramlarını geliştirmiştir. Taylor, düşüncelerini iyice netleştirdikten sonra Amerikan Makine Mühendisleri Birliği'nin (ASME) 1895 yılı toplantısında "Parça Başı Ücreti Sistemi" konulu makalesini sunmuştur. Makalesi çok

az tepki almıştır. Bu makaleyi Taylor'ın Bilimsel Yönetimin temellerini oluşturan öncü arkadaşları - Gantt, the Gilbreths, Emerson, Cooke, Barth vb. dahil olmak üzere Taylor ve diğerlerinin makaleleri ve kitapları izlemiştir (Mihalasky, 1996:137).

Taylor birkaç dönem boyunca bilimsel yönetimin ana temalarını geliştirmiş ve bunları ASME aracılığıyla yayımlatmak istemiştir. Fakat ASME'nin yönetim kurulu üyeleri yaklaşık bir yıl kadar Taylor'ın bu çalışmalarını yayımlamayı ertelemiştir. Demiryolu taşımacılığı hakkındaki duruşmaların ardından ise insanlar Taylor'ın fikirlerini öğrenmekte fazlasıyla ısrarcı olmaya ve ASME'yi bu konuda sıkıştırmaya başlamıştır. Bu durumda Taylor ise makalesini ASME tarafından değerlendirilmeden geri çekmiş ve The American Magazine tarafından üç sayı olarak yayımlanmasına izin vermiştir. Bu makaleler çok süre geçmeden kitap haline getirilmiş ve "Bilimsel Yönetimin İlkeleri" New York'ta "Harper and Brothers" tarafından yayımlanmıştır. Ardından bu kitaba ilişkin uluslararası büyük bir talep gelmiş ve bunu bol övgüler ve aynı zamanda sert eleştiriler izlemiştir (Blake & Moseley, 2011:348). Bu kitap üç amaç doğrultusunda yazılmıştır (Taylor, 2013:13):

- Verimsizlik nedeniyle bütün bir ülkenin katlanmak zorunda kaldığı büyük kayba dikkat çekmek
- Verimsizliği önlemek için olağanüstü insanlar yerine sistematik bir yönetime ihtiyaç olduğunu vurgulamak
- Yönetimin birtakım ilkelere, kuralara ve kanunlara dayanan bir bilim olduğunu kanıtlamak, tüm beşeri faaliyetlerde bilimsel yönetimin ilkelerinin uygulanabileceğini ve böylece en iyi sonuçların elde edileceğini göstermek

Bilimsel yönetimin sacayakları Taylor tarafından şu şekilde özetlenmektedir (Taylor, 2013:109-110); bilim, uyum, işbirliği, maksimum üretim, verimlilik ve refah. Olumlu sonuçlar almak içinse şu şartlar yerine getirilmelidir (Taylor, 2013:93):

- Bireysel yargılar yerine bilim
- İşçilerin rastgele seçimi yerine tek tek bilimsel seçim ve yetiştirme
- Yönetimin işçilerle samimi işbirliği

Bilimsel yönetim beş temel unsurdan oluşmaktadır; merkezi bir takım-alet odası, kronometre-zaman etüdü, bir planlama departmanı, farklılıkları açığa çıkararak parça başı ücret sistemi ve fonksiyonel ustabaşılık (Kijne & Spender, 1996:xii). Taylorizm, bu ilkelerin yanı sıra Taylor'ın ve yakınlarının geliştirdiği araç ve yöntemleri de içermektedir. Bunlar şu şekilde

ifade edilebilmektedir (Mihalasky, 1996:154-155): Fonksiyonel ustabaşlık, hatırlatıcı sınıflandırma, iş sıralaması, seçim ve eğitim, ücret teşvikleri, önleyici bakım, bilimsel yönetim, zaman ve hareket etüdü, standardizasyon, maliyet hesabı, Gantt şeması, hesap cetveli ve işlem listeleri.

Bugün takım çalışması, toplam kalite yönetimi ve karşılaştırmalı değerlendirme gibi fikirlerin iş uygulamaları üzerinde güçlü bir etkisi olduğu görülmektedir ancak hiçbir iş fikrinin bilimsel yönetimden daha fazla etkisi olmamıştır. Bir işin nasıl yönetileceğine ilişkin temel anlayış ise hala büyük ölçüde bilimsel yönetim tarafından belirlenmektedir (Kijne & Spender, 1996:xi).

2.2. F. W. Taylor'ın Kişisel Özellikleri ve İlkeleri

Taylor'ın güçlü yönleri; vizyonu, azmi, pragmatizmi ve adanmışlığı olarak ifade edilmekte (Spender, 1996:28), yenilikleri ve sentezleri oldukça yaratıcı bir dehanın ürünü olarak değerlendirilmektedir. Oysaki dehanın yanında bunlar çok zahmetli bir sabır ve son teknoloji yöntemlerin uygulanması ile gerçekleşmiş ve Taylor'ın kişisel özellikleri, tüm başarılı mühendislerde görülen zeka, gayret, ciddiyet ve çalışkanlık olmuştur (Clark, 1996:58).

Taylor akademisyenlere çok az saygı duymuş ve akademisyenlerin genellikle dünyada bir fark yaratamayacaklarını öne sürmüştür. Bu nedenle kuramlaştırmak ve yazmak yerine, eylem araştırmasının ilk örneklerini sergilemiş ve kişisel etkileşim, danışmanlık ve konferanslar yoluyla dünyayı doğrudan değiştirmeye çalışmıştır (Spender, 1996:16). Örneğin üç aydan uzun süren gözlemlerine dayanarak Taylor, işçilerin yük altında çalışırken günün belirli saatlerinde dinlenmelerine izin verilirse en verimli aşamaya çıktıklarını keşfetmiştir (Schachter, 1989:39).

Taylor esasen bir dizi araç ve yöntemi bir araya getirmiş, bunlara bir felsefe eklemiş ve böylece yeni bir yönetim sistemi geliştirmiştir. Bir mühendis olması nedeniyle o günün problemini çözmek için aşına olduğu bilimsel araçları uygulamıştır ve "adil bir günlük ücret nedir? sorusunu ele almıştır. Önce sistemini geliştirmeye odaklanmış, ardından bu sistemi işletmeye ya da sanayi sahiplerini bu sistemi kurmaya ikna etmeye çalışmıştır. Ayrıca, yaklaşımının temeli olarak ifade edilen bir dizi ilkeyi benimsemiştir (Mihalasky, 1996:154). Ona göre en ilkel işlerde bile bir bilim bulunmaktadır (Taylor, 2013:56).

Taylor'ın temel değerleri mantığın üstünlüğü, geliştirilmiş nitelik, daha düşük maliyetler, daha yüksek ücretler, daha yüksek çıktı, işçi-yönetim işbirliği, deney, net görevler ve hedefler, geri bildirim, eğitim, karşılıklı yardım ve destek, stres azaltma ve dikkatli seçim ve insanların gelişimi üzerine bina edilmiştir (Papesh, 2000). Araştırmaya, planlamaya, iletişime,

standartlara, teşviklere ve geri bildirimlere verdiği önem sayesinde Taylor'ın etkisi neredeyse bütün sektörlerde dağılmış ve iş dünyasında, hükümetlerde, sağlık ve eğitim alanlarındaki faaliyetlerde bu ilkeler benimsenmiştir (Blake & Moseley, 2011:352).

Taylor üretkenliği artırmak amacıyla her bir kişiye doğru görevi vermeyi ve artan çıktı için kişiye iyi ödeme yapılması gerektiğini savunmuştur. Midvale'de günlük üretim kotalarını belirlemek için zaman etütlerini kullanmıştır. Günlük hedeflerine ulaşanlara teşviklerin ödenmesi ve ulaşamayanlara daha düşük ücret ödenmesi öngörülmüştür. Zaman etüdü, sistematik kontrol ve araçlar, fonksiyonel ustabaşılık ve yeni ücret planı kullanılarak verimlilik ikiye katlanmıştır. Özetle işe değil, kişiye para ödenmiştir (Papesh, 2000). Taylor işyerinde kaytarmanın önüne geçilebildiği takdirde verimliliğin artacağına inanmıştır (Özer, 2012:42). Bilerek işi yavaşlatma, işi asma ya da kasten yavaş çalışma davranışı (soldiering) dünyanın her yerinde yaşanmaktadır (Taylor, 2013:20). Eğer bu davranışlar engellenebilirse üretim maliyetleri düşecek ve maksimum refaha doğru yol alınabilecektir. Bunun için çalışanların günlük olarak en fazla çabayı göstermesi gerekmektedir (Taylor, 2013:21). Motivasyon hakkında Taylor çok dar bir görüş taşımış, parasal teşviklerin işçilerin daha verimli çalışmasında tek yol olduğuna inanmıştır (Blake & Moseley, 2011:349). Taylor zaman zaman işçilere bir makine gibi davranmıştır fakat bu tür gözlemler onun adalet duygusuna sahip olmadığı anlamına gelmemektedir (Clark, 1996:59).

Sorumluluklar konusunda Taylor gayet açık olmuştur, bu sorumluluklar yönetimin işlevlerini oluşturmuştur. Buna göre yönetimin standartlar belirleyerek bunları kuruluşun birer kanunu haline getirmesi gerekmektedir. Ayrıca Taylor, yalnızca kuvvete dayanan hiçbir yasanın geçerli olmadığını gayet farkındadır ve bu nedenle işbirliğine oldukça önem vermiştir (Korver, 1996:97).

Taylor için planlama çok önemli bir ilke olmakta ve ona göre planlamanın iş fonksiyonundan ayrı tutulması gerekmektedir. Taylor, alt düzeydeki çalışanların ve denetçilerin bir işin nasıl yapılması gerektiğini planlamakta yeterli olmadıklarını düşünmüş ve mühendislerden oluşan bir planlama departmanının kurulmasını savunmuştur (Blake & Moseley, 2011:349). İşini incelemeye yönelik yeni bir yaklaşım, yeni bir örgütsel yapı ihtiyacını doğurmaktadır. Geçerli bir işi geliştirmek ve sürdürmek, yeniden yapılanmayı, özellikle de bir planlama departmanının oluşturulmasını gerektirmektedir. Bu departman, zaman ve hareket etütlerinden elde edilen bilgileri depolamakta ve bir takas odası olarak hizmet vermektedir.

Ayrıca işletme personeline talimat gönderen ve onlardan raporlar alan merkezi bir kayıt tutma deposu görevini icra etmektedir (Schachter, 1989:41).

Taylor'ın teorisi, yönetimi örgütsel öğrenme sürecinin merkezine koymaktadır. Bilimsel yönetim, yöneticilerin belirli bir teoriyi izlemekten ziyade organizasyonun bilgisini toplamak ve optimize etmek için kullandıkları yöntemleri içermektedir (Spender, 1996:24). Örgüt kuramı bugün hala hiyerarşi ve mevki gücüne takılıp kalırken, bir asır önce Taylor, bilgiye, onun yaratılmasına ve uygulanmasına dayalı bir örgüt kuramının temelini atmaya çalışmıştır. Bu çabalar, zeki insanların işlerini anlamlandırmak için geliştirdikleri pratik iş görme usulünün doğasına dikkat ederek başlamıştır (Spender, 1996:21). Taylor için bilgi, fabrika reformunun anahtarını oluşturmuştur. 1895 gibi erken bir tarihte eski sorunları çözmek amacıyla yeni verilere ihtiyaç olduğuna dikkat çekmiştir (Schachter, 1989:84). Ayrıca bilimsel yönetim yalnızca fiziksel faaliyetler olarak değil, aynı zamanda zihinsel bir devrim olarak görülmüştür (Fry & Raadschelders, 2017:74). Rastgele metotlar yerine bilimsel yönetimi uygulamak için bir işin sadece en uygun hızda yapılması ya da araç gereçlerin buna göre yeniden tasarlanması değil, bunlarla birlikte işyerinde bulunan herkesin zihinsel tutumunu değiştirmesi gerekmektedir (Taylor, 2013:83).

Sonuçta ileri görüşlü, çağdaş, azimli, gayretli, çalışkan, pragmatist, pratik, adanmış, yaratıcı, yenilikçi, zeki, ciddi, disiplinli, gözlemci, eylem odaklı, sabırlı, mantıkçı, araştırmacı ve sorgulayıcı nitelendirmelerinin Taylor'ın kişisel özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Bilimin ve bilginin üstünlüğü, mantığın üstünlüğü, niteliğin geliştirilmesi, gelişim, örgütsel öğrenme, verimlilik, netlik, açıklık, araştırma, planlama, iletişim, iş birliği, yardımlaşma, standartları belirleme, teşvik ve motivasyon, geri bildirim, iş bölümü, adalet, zihinsel devrim ve değişim ise Taylor'ın temel ilkelerini işaret etmektedir.

3.“Sherlock Holmes” Karakteri

3.1.Kurmaca Edebiyat, Anlatılar ve Yönetim Bilimi

İlk bakışta bir kurmaca edebiyat ürünü olan “Sherlock Holmes” hikâye ve romanlarıyla yönetim bilimini ilişkilendirmek anlamsız bir durum olarak karşılanabilmektedir fakat Taylor ve Holmes arasındaki benzerlikler bu ilişkiyi anlamlandırmakta ve yönetim biliminin ilgili dönemin temel ihtiyaçlarına ilişkin ortaya çıktığını ve bu dönemin temel özelliklerini yansıttığını göstermektedir. Örneğin Kociatkiewicz ve Kostera'nın (2012) çalışmasında Holmes karakterinin karmaşık rasyonalite yapısı incelenmekte ve bu yapı ile yönetim literatüründeki rasyonalite kavramı karşılaştırılmaktadır. Böylece rasyonalite kavramının

karmaşıklığına ve bu kavramın hayal gücü ile arasındaki sıkı bağa dikkat çekilmekte ve Holmes'un rasyonalitesi, yönetim bilimi düşüncesine ve pratiğine uygun yeni bir kavram olarak önerilmektedir. Gerçekten de yöneticilerin Holmes gibi çözmesi gereken birtakım sorunları bulunmaktadır ve Holmes'ün yaratıcı rasyonalitesinden yararlanmak gerekmektedir (Kociatkiewicz & Kostera, 2012:163). Shafritz ve Borick'in (2016) çalışmasında ise hem tarihsel vakalar toplanmakta hem de gayri resmi tarihten yararlanılmaktadır. Bu çalışmada Holmes, bilimsel yönetim olarak ifade edilen teorinin temeli (kurgusal beyni) olarak açıkça ifade edilmektedir (Shafritz & Borick, 2016:5). Gabriel'in (2000) çalışmasında ise hikâyeler aracılığıyla örgütlerin duygusal, siyasal ve sembolik yaşamlarına değerli bakışların sunulduğu ve araştırmacılara çalışmalarında kullanmak üzere güçlü bir araç kazandırıldığı görüşü savunulmaktadır.

Geleneksel anlamda bilimsel bilgi insanların sıradan günlük bilgisinden, yani anlatı bilgisinden (hikâyeleme/öyküleme) ayrı tutulmaktadır fakat son zamanlarda genelde sosyal ve beşeri bilimlerde ve özelde örgüt çalışmalarında anlatı bilgisinin kullanılmasına yönelik bir talep yükselmektedir. Bilim ile anlatı arasında büyük bir fark bulunmamakta (Czarniawska-Joerges, 1995:14) ve örgüt çalışmalarının anlatı biçimine vaka incelemelerinde kolaylıkla rastlanabilmektedir (Czarniawska-Joerges, 1995:16). Alvarez ve Merchan'ın (1992) çalışmasının başlığı, anlatı biçiminin faydalarını özetlemektedir: "Harekete Geçmek için Hayal Gücünün Kullanımında Anlatı Kurgusunun Önemi" (The Role of Narrative Fiction in the Development of Imagination for Action). Bu çalışmaya göre anlatı kurgusu, harekete geçmek için hayal gücünün kullanımında önemli bir rol oynayabilmektedir.

Günümüzde postmodernizm, post-yapısalcılık ve feminist teorilerin güçlü eleştirileri neticesinde farklı bilgi türleri arasındaki sınırların politik temeli açığa çıkarılmış ve sonuçta kurgu ile gerçek, sanat ile bilim arasındaki sınırlar giderek kalkmıştır (Phillips, 1995:625-626). Örneğin polisiye hikâyeler ile örgüt çalışmaları arasındaki en temel benzeşimlerden biri sosyal hayata ilişkin kullanılan gerçekçi üsluptur. Her ikisinde de sosyal bir bağlamda bir sorun çözülmeye çalışılmakta ve anlatılar benzer şekilde kurgulanmaktadır (Czarniawska, 1999:19). Kurmaca karakterlerin tarihi olaylarda kritik roller üstlenebildiği de görülmektedir. Örneğin, Harriet Beecher Stowe'un 1852 tarihli "Tom Amca'nın Kulübesi" başlıklı romanı, köleliğin zulmünü betimleyerek 1861-1865 ABD İç Savaşı'na yol açan siyasi bir iklim yaratmıştır (Shafritz & Borick, 2016:2). Sosyal bilimcilerle kurgucu yazarların arasında dikkat çekici birtakım ortak benzerlikler bulunmaktadır. Örneğin George Orwell'in "Hayvan Çiftliği", Max

Weber'in veya Steward Clegg'in iktidar ve toplumsal yapı hakkındaki çalışmaları kadar önemli bir hipotez sunmaktadır (Phillips, 1995:627).

Genelde sosyal bilimlerde, özelde örgüt teorilerinde kurmaca edebiyatla olan benzeşimlerden yararlanabileceğimiz kabul edilmektedir. Özellikle kurmaca edebiyat içerisinde değerlendirilen polisiye hikâyelerin bu tür karşılaştırmalar için oldukça uygun olduğu düşünülmektedir çünkü bu hikâyelerde bir dedektif, tıpkı bir araştırmacı gibi birtakım açıklamalara ulaşmak amacıyla çalışmaktadır (Czarniawska, 1999:13). Özellikle etnografilerde ve vaka incelemelerinde sosyal dünyayı anlatı dünyasından ayırt edemeyecek bir tarzda anlatı kurgusunun tekniklerinden ve biçimlerinden yararlanılmaktadır (Phillips, 1995:627). Hem sosyal bilimlerde hem de polisiye hikâyelerde istisnai bir olayın (araştırma sorunu ya da cinayet) kesintiye uğramasının ardından insanların günlük yaşamları hakkında ayrıntılı bilgiler sunulmakta; bu kesinti, yazarın, genellikle kapalı veya gözlemci tarafından görülemeyen bağlamın yapısını ortaya çıkarmasını gerektirmekte ve tümdengelim, tümevarım ve uzaklaşma gibi farklı şekiller alabilen, ancak her zaman hem rasyonelliği hem de gerilimi içeren bir “keşif mantığı” benimsenmektedir (Kociatkiewicz & Kostera, 2012:166). Prensipte hem sosyal bilim çalışmalarında hem de polisiye hikâyelerde analitik mantığın ve tümdengelim ya da tümevarım yöntemlerinin kullanılması gerekmekte ve her iki türe de keşif mantığı hâkim olmaktadır (Czarniawska, 1999:21). Tipik olarak polisiye hikâyeleri, başarılı bir çözüme ilişkin kesinlik ile doğasına ve buna nasıl ulaşılacağına ilişkin belirsizliği birlikte içermektedir (Kissane & Kissane, 1963:359).

Kurgusal Holmes karakterinin gerçek olaylar ve gerçek insanlar üzerindeki etkisi bu hikâyelere çarpıcı bir gerçeklik kazandırmaktadır. Gerçekten de Holmes karakteri halka ilk kez sunulduktan birkaç yıl sonra, her ne kadar canlı bir birey olmasa da beşeri olaylarda nüfuz kazanmıştır (Shafritz & Borick, 2016:1-2). Hatta Holmes'ün yöntemlerinin suç dünyasını aşarak birtakım pozitif değişimlere yol açabileceği öngörülmüştür (Konnikova, 2016:13). Bu hikâyelerin genelde yönetim bilimiyle, özelde Taylor ile olan ilişkilerini ve etkileşimlerini ortaya koymak, yönetim biliminin doğuşu hakkında çeşitli fikirler sunmaktadır. Aslında burada asıl mesele bilgileri nereden aldığımız değil, onları nereye götürdüğümüz olmaktadır. Bu nedenle çalışmanın devamında Holmes hikâye ve romanları ile yönetim bilimi arasındaki ilişki ele alınmakta ve Holmes ve Taylor arasındaki benzerliklere dikkat çekilmektedir.

3.2.”Sherlock Holmes” Karakteri ve Yönetim Bilimi

Hem orijinal hem de ikincil Sherlock Holmes hikâyelerine olan talep, 1891'de Londra'daki “The Strand Magazine” dergisinde ilk kez yayımlanan Holmes hikâyesinden itibaren devam etmekte; sayısız roman, tiyatro oyunu, film, radyo draması ve televizyon programı Holmes karakterini kullanmaktadır (Shafritz & Borick, 2016:1). Aslında Arthur Conan Doyle (1859-1930), ilk olarak “A Study in Scarlet” romanı ile 1887'de Holmes karakterini yaratmıştır ancak, “The Strand Magazine” dergisinde (1891-1950) 1891'de yayımlanan ilk kısa öyküsü “Bohemya'da Skandal” ile popüler olmaya başlamıştır. Toplamda dört roman ve 56 kısa öykü yazmıştır. Conan Doyle'un hikâyelerinin çoğu, Holmes'e sadece araştırmalarında değil, aynı zamanda Londra'da onunla aynı evi paylaşan Dr. Watson tarafından anlatılmaktadır (Soygül, 2019:1). Holmes ilk başta sadece işini yapan eşsiz bir figürdür fakat süreç içerisinde kendisini model alan binlerce kişiye ilham kaynağı olmuştur. Bunlardan bazıları suçu tespit etmekte, bazıları da iş sorunlarını tespit edip çözmekte Holmes'den etkilenmiştir (Shafritz & Borick, 2016:5).

Henüz 1887'de Holmes karakteri ile bilim ve düşünce devrimi için mükemmel bir sözcü yaratılmış, bilimsel bir simge ve ulaşmayı arzu edebileceğimiz bir ideal temsil edilmiştir (Konnikova, 2016:14-15). Sekiz yılın ardından Taylor, 1895'de ASME'ye “Parça Başı Ücret Sistemi” başlıklı raporunu sunmuştur (Fry & Raadschelders, 2017:77). Doyle'un ilk kez Holmes karakterini ortaya çıkarması (1887) ve popüler olması (1891) ile Taylor'ın bu raporunu sunmasının (1895) hemen hemen aynı tarihlerde gerçekleşmesi, bu dönemin uzmanlık ve verimlilik arayışını vurgulamaktadır. Bir yanda Doyle'un yazdığı polisiye hikâyeler içerisinde gördüğümüz danışman dedektif Holmes'ün ortaya koyduğu uzmanlık, diğer yanda Taylor'ın bir işi yapmanın “*en iyi tek yol*”unu bulma gayretleri, günümüz insanlığının yaşamını şekillendirmede çok hayati olan on-dokuzuncu yüzyılın mahiyeti hakkında bizlere fikirler vermektedir. Taylor kendisini “danışman mühendis” olarak tanıtmaya başladığında, fark etse de etmese de “danışman dedektif” olarak dünyaca ünlünen Sherlock Holmes'ün izinden gitmiştir. Danışman dedektiflik hakkında okumuş olan iş adamlarının “yönetimde danışman mühendis” kullanmaları yüksek bir ihtimaldir. Bu kapsamda dünyaya kendisinden ne bekleneceğini ve bir danışmanın nasıl kullanılacağını ilk öğreten kişi Holmes olmuştur (Shafritz & Borick, 2016:7).

Bu dönemde üretim teknik ve teknolojisinde yaşanan gelişmelerin üretim faaliyetlerinin örgütlenmesi ve yönetilmesiyle bütünleştirilmesi, kaynak israfının önlenmesi, etkinliğin

sağlanması ve verimliliğin artırılması noktasında büyük bir gayret sarf edilmiştir. Taylor da döneminin temel sosyal sorununu verimsizlik olarak tanımlamıştır (Fry & Raadschlders, 2017:80). Hatta dönemin gerektirdiği uzmanlık ve verimlilik arayışı, Charlie Chaplin'in "Modern Zamanlar" filminde (1936) trajikomik bir şekilde işlenmiştir. Bu filmde işçilerin yemek yerken dahi zamanlarını en iyi şekilde ayarlamaları için otomatik yemek yediren bir makinenin icat edilmeye çalışmasından, işçilerin zamanla kullandıkları aletin bizzat kendileri olup dinlenme vakitlerinde dahi kollarını birer çekiç gibi hareket ettirmelerine kadar insanın makineleşmesi konusu ele alınmaktadır. Filmde saatin durmadan ilerleyişi modern zamanların gelişini haber vermekte ve zaman kavramının önemi vurgulamaktadır (Orhan, 2010:139).

Uzmanlıkta alışkanlıklar devreye girmektedir. Zihnimiz başka bir şey yapması gerektiğini bilse bile, alışkanlık sayesinde kazandığımız rutin zorla kendi bildiğini yaptırmaktadır (Konnikova, 2016:7). Burada ortaya çıkan doğru sezgi saatlerce süren bir eğitimin sonucu olmaktadır. "Kızıl Saçlılar Kulübü" hikâyesinde; başka insanların bilmedikleri şeyleri bilmeyi kendi işi bilen ve yüz ifadesinden, özellikle de gözlerden düşünceleri bile okuyabilen Holmes karakteri, Jabes Wilson isimli bir müşterisinin dış görünüşünden fikirler yürütmeye başlamaktadır. Wilson hakkında bir dönem işçilik yapmış olduğu, enfiye çektiği, Mason olduğu, Çin'de yaşadığı ve son zamanlarda epey yazı yazdığı gözlemlerine nasıl ulaştığını açıklaması karşısında ise müşteri Wilson kahkahalarla gülerek cevap vermektedir: "*Kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi!*" der ve "*İlk başta yaptığımız şeyin zekice olduğunu düşünmüştüm, oysa şimdi hiç de zor olmadığını anladım.*" diye de ekler (Doyle, 2017:45-46). Holmes bu tepki karşısında Watson'a "*Bilinmeyen tüm şeyler muhteşem zannedilir*" deyişini hatırlatarak açıklamaları esnasında hata yaptığını ve böyle açıklamalarda bulunmaya devam ederse sahip olduğu saygınlığın ortadan kalkabileceğini belirtmektedir. Bu durumda ortaya çıkan "kolaylık" değerlendirmesi aslında uzmanlığın ortaya çıkardığı "basitliği" ve "verimliliği" vurgulamaktadır. "Borsacının Kâtibi" başlıklı hikâyede Watson da bu durumu kabullenmekte ve şöyle demektedir: "*Holmes'un tüm mantık yürütmeleri gibi, bir kere açıklandıktan sonra her şey insana çok basit geliyordu.*" (Doyle, 2017:476). Buradan anlaşılacağı üzere uzmanlıkta temel hedef; basitliği sağlamak ve bu sayede en yüksek verimliliğe ulaşmak olmaktadır. Bununla birlikte uzman kişi zamanla çevresine daha çok kendi işi çerçevesinden bakmaya başlamaktadır. Ne ile ilgileniyorsak yavaş yavaş o olmakta ve profesyonel olarak ilgilendiğimiz şey bütün bir hayatımız haline gelmektedir.

Bugün iş dünyasında ve hükümetlerde muhasebe, mühendislik, bilgisayar hizmetleri, yönetim ve hatta etik gibi alanlarda danışmanlara başvurulmaktadır. Danışmanlık kavramı,

antik Roma'daki hukuk uzmanları tarafından benimsenmiş ve sonunda İngiltere'deki tıp uzmanlarına kadar yayılmıştır. Genel pratisyenler hastalarını ileri becerilere ihtiyaç duyulan sorunlarda diğer doktorlara yönlendirmiştir. Doyle da 1887'de ilk Sherlock Holmes karakterini yarattığında İngiltere'de bir pratisyen hekimdir (Shafritz & Borick, 2016:5). Holmes, diğer dedektiflerin, polis memurlarının ve özel dedektiflerin başvurdukları türden bir dedektif olmuştur. Doyle onu kendi kendini danışman olarak tanımlayan biri yapmıştır. Bu son derece önemlidir, çünkü Holmes, böylece tıp alanı dışında herhangi bir türden ilk modern danışman kimliğini kazanmıştır (Shafritz & Borick, 2016:5). Holmes, bir danışman dedektiftir. Avusturya asıllı ABD'li idari danışman, eğitimci ve yazar olarak bilinen Peter Drucker da modern yönetim anlayışının kurucusu olarak kabul edilmektedir. Drucker İngiltere'de yaşadığı dönemde çok fazla Holmes hikâyesi okumuş, sorgulayıcı ve kendisine danışılan dedektifliğin nasıl bir şey olduğunu böylelikle öğrenmiştir (Özer, 2012:392). Holmes'un "Kızıl Soruşturma" başlıklı hikâyesinde dediği gibi; *"İşlenen suçlar arasında büyük bir benzerlik vardır ve önceden işlenmiş olan bin suçun tüm ayrıntıları parmaklarının ucundaysa bin birinciyi aydınlatamaman garip olur"* (Doyle, 2016:32). Holmes, dedektifliğe ve bu mesleğin gereklerine bir hobi olarak başlamıştır. "Gloria Scott" hikâyesinden öğrendiğimiz kadarıyla Holmes henüz geçen, Bay Trevor onun yeteneklerinden etkilenip şöyle der: *"Bunu nasıl becerdiğinizizi bilmiyorum Bay Holmes, ama gördüğüm kadarıyla kendini gerçeğe ya da hayale adanmış tüm dedektifler sizin yanınızda hiç kalır. Sizin mesleğiniz budur efendim, bu konuda görüp geçirmiş bu adamın sözüne güvenebilirsiniz."* İşte Holmes, Bay Trevor'un bu değerlendirmesine kadar sadece bir hobi olarak gördüğü şeyi ilk defa bir mesleğe dönüştürmeyi düşünmüştür (Doyle, 2017:504-505). Bu kısa paragraf, hobi olarak başlayıp danışmanlığa dönüşen profesyonel bir hayatın kısa bir iz düşümünü sunmaktadır.

Holmes, dünyayla bilinçli bir etkileşim kurabilmenin yollarını aramıştır (Konnikova, 2016, s.3). Holmes, görünüşte birtakım sıradan ayrıntıları dikkatli bir şekilde inceleyerek ve mevcut verilerin analizini yaparak gerçeğe ulaşmakta ve bu şekilde okuyucuyu şaşırtmaktadır. İçinde yaşadığı dünya, sakinlerinin çoğuna şaşırtıcı ve anlaşılmaz görünmekte, fakat yetenekli bir gözlemci ve düşünür için tamamen rasyonel ve fazlasıyla açıklanabilir özellikler içermektedir (Kociatkiewicz & Kostera, 2012:166). Buradaki anahtar kelime sistemdir. Bu kelimeyi hiç kullanmamış olmasına rağmen, Holmes her zaman bir soruna bütüncül bir yaklaşım sergilemiş, bir suç mahallinde bir yapbozun bazı parçalarını görmüş ve bilimsel yöntemler ve mantıksal analizler kullanarak, resmin tamamını elde etmek için eksik parçaları bulmuştur (Shafritz & Borick, 2016:6). Doyle, bu hikâyelerde batıl inançlara ve

mantıksızlıklara karşı bilimsel aklın mücadelesini ortaya koymaktadır. Gerçekten de polisiye hikâyelerin 19. yüzyıl “bilimselliğinden” doğduğu düşünülmektedir (Kissane & Kissane, 1963:355). Holmes’un birçok saptamasında dedektif ile hekim arasında bir paralellik kurulmakta ve hukuk, tıp, yönetim bilimi gibi “yararlı bilimler” aracılığıyla genellemelere ulaşılmaktadır (Czarniawska, 1999:23). Holmes’e göre dedektiflik, tam anlamıyla bir bilimdir ya da öyle olmalıdır. Dedektiflik, aynen bilimde olduğu gibi duygusallıktan uzak ve soğukkanlı bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır (Doyle, 2016:185). Holmes’un aldığı davalarda geçmiş vakalarda da görülmüş ve gelecekte yine tekrar edecek belirli özellikler ve ilk bakışta alakasız bulunabilen başka durumlarla da ilişkilendirilebilecek geniş çaplı ilişkiler bulunmaktadır. Buradaki suçlar, Holmes tarafından katı bir bilimsel soruşturma objesi olarak kabul edilmekte ve bu davalara bilimsel metot ilkelerine göre yaklaşılmaktadır (Konnikova, 2016:16). Watson’un da belirttiği gibi “*O, olaya bir kimyager deney tüpünden taşan kabarcıklara nasıl bakarsa öyle bakıyordu.*” (Doyle, 2016a:27). Kesin ve doğru bilgiye müthiş derecede tutkusu olan Holmes (Doyle, 2016:16), bilime aşırı bir soğukkanlılıkla yaklaşmıştır (Doyle, 2016:15). Taylor da bilimsel yönetime tamamen duygularının dışından bakmaktadır. Öyle ki bilimsel yönetimin ilkeleri doğru uygulandığında zeki bir gorilin de Doğu Avrupa göçmenleri kadar faydalı işler çıkarabileceğini düşünmektedir (Fry & Raadschelders, 2017:90).

Holmes kendini bilgelik arayışına adanmış biri olarak görünmekte, kıt verilerden doğru çıkarımlar yapmaya ve yaratıcı bağlantılar kurmaya çalışmakta; çözülmemiş gizemler aracılığıyla canlanmakta ve varoluşun sıkıcılığını gidermek için çeşitli sorunlara ihtiyaç duymaktadır. Çözülmemiş bir davanın (hatta belki de çözümsüz bir davanın) vaadi onun danışman dedektif olmasına neden olmuş ve ulaştığı her çözüm, onu anlaşılır bir dünyanın kasvetine yine geri döndürmüştür (Kociatkiewicz & Kostera, 2012:168). Holmes’un yöntemleri hiç şüphesiz bir bilim insanının geleneksel portresini çizmektedir (Kissane & Kissane, 1963:357). Holmes, suçları çözmeyi bir bilim haline getirmeye çalışmış ve teknikleri, olağan şüphelilerin etrafını çevirmek gibi hâlâ eski moda dedektif yöntemlerini kullanan meslektaşlarını geride bırakmıştır (Shafritz & Borick, 2016:7). Holmes bunu yaparken süper yetenekli veya çalışmadan her şeyi başaran süper zekâ bir karakter olarak algılanmamalıdır. Tıpkı Taylor gibi Holmes de kendi işinde oldukça çalışkan ve disiplinlidir. “Musgrave Töreni” başlıklı hikâyede “*Haliyle ilk başlarda ne kadar zorlandığımı, ilerleyebilmek için ne kadar beklemem gerektiğini anlayamazsınız.*” (Doyle, 2017:531) diyen Holmes, aslında uzmanlığın çok zor elde edilebildiğine ve bunun için oldukça büyük zorluklara göğüs germek gerektiğine dikkat çekmektedir.

Holmes'un kurgusal karakteri, rasyonalitenin ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Kociatkiewicz & Kostera, 2012:163). Yönetim ve örgüt çalışmalarında rasyonellik ön plana çıkarken, yönetim araştırmalarında hayal gücü, dikkate değer bir başka faktörü oluşturmaktadır (Kociatkiewicz & Kostera, 2012:164). Holmes karakteri rasyonalizm, laiklik ve aynı zamanda şehircilik ve tüketimcilik gibi modernitenin o dönem için dile getirdiği temel ilkeleri temsil etmiş (Saler, 2003:603); akılcılığı araç-amaç araçsalcılığının ötesinde ele almış ve buna hayal gücünü eklemiştir. Bu yöntem ise kendi ifadesiyle “hayal gücünün bilimsel kullanımı” demiştir (Saler, 2003:604). Holmes, kurgusal bir özel dedektif karakteri olarak şüpheci zihni ve gelişmiş mantıksal akıl yürütme yeteneği sayesinde ortağı John Watson ile müşterilerinin en karmaşık vakalarını çözmektedir. Bunun için gözlem ve soruştırma becerilerini çok iyi kullanmaktadır (Soygöl, 2019:1). Gözlem, hem algı hem de yönetimde önemli bir bileşendir ve Holmes, Watson'ı gördüğünü ama gözlemediğini belirtirken aslında çağdaş bir insan kaynakları yöneticisi de okuyucularına tanıdık olmayan bir organizasyon hakkında bilgi edinmelerini sağlayabilmek için benzer görüşleri paylaşmaktadır (Kociatkiewicz & Kostera, 2012:167).

1874-1876 yılları arasında bir Alman sanat dergisinde İtalyan resmi üzerine bir dizi makale yayınlanmış, bu makaleler üzerinde bilinmeyen bir Rus bilgin Ivan Lermolieff imzası ve yine bilinmeyen bir Alman çevirmen Johannes Schwarze ismi bulunmuştur. Bu makalelerde sanat tarihçileri arasında birçok tartışmaya neden olan eski ustaların doğru tespiti hakkında yeni bir yöntem önerilmiştir. Birkaç yılın ardından bu makalelerin esas yazarı İtalyan Giovanni Morelli ortaya çıkmış ve önerdiği yöntem “Morelli yöntemi” olarak kullanılmıştır (Ginzburg & Davin, 1980:7). Morelli'nin sınıflandırma yöntemiyle Doyle'nin sadece birkaç yıl sonra ortaya koyduğu kurgusal Holmes karakterine ait paralellik yine bir İtalyan olan sanat tarihçisi Enrico Castelnuovo tarafından keşfedilmiştir (Ginzburg & Davin, 1980:8). Bir yanda sanat uzmanı, diğer yanda bir dedektif, başkaları tarafından fark edilemeyen ipuçlarından (bir tabloda ve bir suç vakasında) yola çıkmaktadır. Örneğin Holmes ayak izlerinden, sigara küllerinden birçok ipucu yakalayabilmektedir. En bariz örneklerden biri ise Karton Kutu (1892) başlıklı hikâyede geçmektedir. Bu hikâyede Holmes adeta Morelli'yi taklit etmektedir. Dava konusu, masum yaşlı bir kadına iki kesik kulağın gönderilmesiyle başlamaktadır. Dahası Morelli ile Freud arasında da bir benzeşim bulunmaktadır. Bu tuhaf benzerlikler her üç durumda da başkaları tarafından keşfedilmesi zor küçük ayrıntılardan (Freud-sembtomlar, Holmes- ipuçları ve Morelli-resimler) daha derin bir gerçeğliğe ulaşmayı sağlamaktadır (Ginzburg & Davin, 1980:11). Holmes karakteri ortaya çıktığında psikoloji alanı henüz emekleme çağını

yaşamaktaydı (Konnikova, 2016:30) ve benzer şekilde yönetim bilimi de henüz yeni ortaya çıkmaktaydı. Bu açıdan dönemin sanat, psikoloji, polisiye edebiyat ve yönetim alanındaki bu ilk önemli çıkışların hem birbirlerine benzerlikleri hem de birbirine çok yakın tarihleri dikkat çekicidir. “Dans Eden Adamlar” başlıklı hikâyede Holmes “*Birinin icat ettiğini bir diğeri keşfedebilir,*” (Doyle, 2015:114) derken belki de bu duruma dikkat çekmiştir.

Morelli, Conan Doyle ve yarattığı Holmes karakteri ile Freud arasındaki benzerlikler ilgi çekicidir. Peki, bu benzerlilerin kaynağı nasıl açıklanabilir? Bunun cevabı çok basit olarak belirtilmektedir; Freud bir doktordur, Morelli'nin tıp diploması vardır ve Doyle de yazmaya başlamadan önce bir doktordur. Yani her üç durumda da tıbbi göstergebilim veya semptomatoloji modeli kullanılarak hastalık doğrudan gözlemlenemese de yüzeysel semptomlar veya işaretler temelinde bir teşhis yapılmaya çalışılmaktadır (Ginzburg & Davin, 1980:12). Burada en temelde gözlem yönteminin tıbbi kaynaklı olduğu, bu yöntemin tıp haricinde ilk olarak Morelli tarafından resim sanatı alanında uygulanmaya başladığı ve ardından hem Conan Doyle'un Holmes karakterinde hem de Freud'un psikanaliz yönteminde Morelli'nin örnek alındığı anlaşılmaktadır. Nihayetinde bu zincirin ucu Taylor'a kadar varmakta, Taylor ile birlikte bu yöntemin başvurduğu küçük ayrıntılar olan resimlerdeki objeler (Morelli), suç ipuçları (Doyle) ve semptomlara (Freud) verimlilik amacıyla iş ve işçilerin hareketleri (Taylor) eklenmektedir. Holmes daha önce harekete geçmiş ve Taylor büyük bir izleyici kitlesine sahip olmadan onlarca yıl önce tüm dünyada tanınır hale gelmiştir. Burada altı çizilmesi gereken nokta, neredeyse okuyabilen herkesin Holmes'un problem çözme yaklaşımını bilmesidir. Yani Taylor, esasen Holmes'un temel fikirlerini almış ve bu fikirleri iş dünyasına uygulamıştır (Shafritz & Borick, 2016:8). Fakat öte yandan, her ne kadar Taylor daha geç bir tarihte çalışmalarını yayımlamış olsa da hareket-zaman etüdü, fonksiyonel ustabaşılık ve parça başı ücret sistemi hakkındaki kavramlarının temeli olan gözlem ve deneyleri Holmes hikâyelerinin yayımlanmasıyla paralel gerçekleştirmiştir. Bu nedenle doğrudan “Taylor, Holmes karakterinden etkilenmiştir”, demek ispatı çok zor bir sav olmaktadır. Bunun yerine benzer tarihlerde, dönemin koşullarının etkisiyle aralarında bir etkileşim olduğu ve bu etkileşim nedeniyle ortaya birtakım benzerliklerin çıktığı savı daha makul gözükmektedir.

Sonuç

Yönetim biliminin doğuşu Taylor ve diğer klasik düşünörlere atfedilse de aslında bunun sadece sembolik bir başlangıç noktası olduğu anlaşılmaktadır. Yönetim biliminin ortaya çıkışı ve bu bilimin ilk temsilcileri hakkında üzerinde görüş birliğine varılmış genel bilgilere ulaşmak

pek mümkün gözükmemektedir. Ayrıca bu konu hakkında birçok kaynakta farklı bilgi ve yorumlara rastlanmaktadır. Neticede Adam Smith, deneyimlerini paylaşan isimsiz uzman yöneticiler, W. Wilson, F. W. Taylor, H. Fayol ve M. Weber gibi isimler yönetim bilimine çok büyük katkılar sunmuştur.

Bu çalışmada ise Taylor'ın yanında "Sherlock Holmes" karakterinin yönetim biliminin doğuşunda önemli bir role sahip olabileceğine dikkat çekilmektedir. Holmes hikâye ve romanlarının genelde yönetim bilimiyle, özelde Taylor ile olan ilişkilerini ve etkileşimlerini ortaya koymak, yönetim biliminin doğuşu hakkında çeşitli fikirler sunabilmektedir. Nitekim bu çalışmada Taylor ve Holmes arasında tespit edilen tarihsel yakınlık, ortak ilkeler, ortak kişisel özellikler ve benzer meslekler yönetim biliminin doğuşunda etkili olan faktörleri daha iyi anlayabilmemizi sağlamaktadır. Tarihsel yakınlık ile aralarındaki "etkileşim"; ortak ilkeler ve benzer meslekler (danışman dedektif – danışman mühendis) ile dönemin ihtiyaçları ve getirilen yenilikler; ortak kişisel özellikler ile dönemin temel özelliklerini içselleştirmiş bir bilim insanının karakteri gözler önüne serilmektedir. Buradan hareketle yönetim biliminin Sanayi Devrimi ardından yaşanan gelişmelerin etkisinde, uzmanlık, verimlilik, bilimsellik ve rasyonellik kavramları merkezinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Ayrıca yönetim biliminin doğuşunda "danışmanlık" kavramının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Başarılı gözlem gücü, disiplin, çalışkanlık, nesnellik, hayal gücü ve sorgulayıcı-şüpheci özelliklere sahip bir bilim insanı-danışman olan Taylor sayesinde yönetim, bir bilim haline getirilmiştir.

Bu noktada Holmes hikâye ve romanlarının Taylor'ı etkilemiş olma ihtimali bulunmaktadır. Bu konuda henüz açık kanıtlar bulunmasa da yönetim biliminin temeline ilişkin özellikleri bu hikâye ve romanlarda sıklıkla görmek mümkündür. Bu durum, Holmes karakterinin yönetim biliminin doğuşunda bir etki yaratmış olabileceğini düşündürmektedir. Fakat "Taylor, Holmes karakterinden etkilenmiştir", demek ispatı çok zor bir sav olmaktadır. Bunun yerine yakın tarihlerde, dönemin koşullarının etkisiyle aralarında bir etkileşim olduğu ve bu etkileşim nedeniyle ortaya birtakım benzerliklerin çıktığı savı daha makul gözükmektedir.

Sonuç olarak, Taylor öncesinde Adam Smith'in, çeşitli sektör dergilerinde tecrübelerini paylaşan isimsiz uzman yöneticilerin, sanat uzmanı G. Morelli'nin gözlem yönteminin ve S. Holmes karakterinin yönetim biliminin doğuşunda dolaylı da olsa bir etki bıraktığı düşünülmektedir. Adam Smith etkisi hariç diğer üç etki, hemen hemen aynı tarihlerde, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kendini göstermiştir. Özellikle 1870'li yıllarda ortaya çıkan

ve tıbbi göstergebilim veya semptomatoloji modeline dayanan Morelli yöntemini kendisine örnek alan S. Freud, Conan Doyle ve devamında F. W. Taylor arasındaki benzerlikler yönetim biliminin doğuş atmosferini anlamamızda güçlü ipuçları sunmaktadır.

Taylor ve Holmes arasında daha birçok noktada benzerlikler bulunmaktadır. Bu konuda daha ayrıntılı bir çalışmayla Taylor ve Holmes arasındaki kişisel özellikler ve ilkeler hakkında daha geniş bir malumat sunulabileceği; yönetim biliminin doğuşunda henüz derinlemesine tartışılmamış bir model olarak tıbbi göstergebilim veya semptomatoloji ele alınarak Morelli, Freud, Conan Doyle ve Taylor gibi yazarlar arasındaki benzerliklerin açığa çıkartılabileceği ve böylece Taylor'ın bilimsel yönetim teorisini oluştururken etkilendiği kişilerin ve yöntemlerin daha ayrıntılı sorgulanabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alvarez, J. L. & Merchán, C. (1992). The role of narrative fiction in the development of imagination for action. *International Studies of Management & Organization*, 22(3), 27-45.
- Bakkalbaşı, İ. O. (2017). Yönetim biliminin doğuşu ve ilk temsilcileri hakkında bir tartışma. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 39(2), 429-450.
- Blake, A. M. & Moseley, J. L. (2011). Frederick Winslow Taylor: One hundred years of managerial insight. *International Journal of Management*, 28(4), 346-353.
- Clark, G. W. (1996). Machine-shop engineering roots of Taylorism: The efficiency of machine-tools and machinists: 1865 – 1884. İçinde Spender, J-C. & Kijne, H. (eds.), *Scientific management: Frederick Winslow Taylor's gift to the world?* (ss. 33-62). Massachusetts: Kluwer Academic Publishers.
- Czarniawska, B. (1999). Management She wrote: Organization studies and detective stories. *Studies in Cultures, Organizations and Societies*, 5(1), 13-41.
- Czarniawska-Joerges, B. (1995). Narration or science? Collapsing the division in organization studies. *Organization*, 2(1), 11-33.
- Doyle, A. C. (2015). *Şüphesiz uyumaz*. (Çev. C Mısırlıoğlu). İstanbul: Martı.
- Doyle, A. C. (2016). *Bitmeyen şüphesiz*. (Çev. L. Yıldırım). İstanbul: Fantastik Kitap.
- Doyle, A. C. (2016a). *Korku vadisi*. 2. Baskı, (Çev. Ç. Aydınoglu). İstanbul: Elhamra Yayınları.

- Doyle, A. C. (2017). *Açıklamalı notlarıyla Sherlock Holmes*. I. Cilt, 3. Baskı, Leslie S. Klinger (ed.), (Çev. K. Genç & B. Göçer), İstanbul: Everest Yayınları.
- Drucker, P. F. (2014). *21. Yüzyıl için yönetim tartışmaları*. 4. Baskı, (Çev. İ. Bahçivangil & G. Gorbun), İstanbul: Epsilon.
- Eryılmaz, B. (2013). *Kamu yönetimi*. 6. Baskı, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Fry, B. R. & Raadschelders, J. C. N. (2017). Frederick Taylor. (Çev. N. I. Ç. İstikbal). İçinde *Max Weber'den Dwight Waldo'ya kamu yönetimi* (ss. 73-114). (Çev. Ed. O. Koç). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gabriel, Y. (2000). *Storytelling in organizations: Facts, fictions, and fantasies*. Oxford: OUP.
- Ginzburg, C. & Davin, A. (1980). Morelli, Freud and Sherlock Holmes: Clues and scientific method. *History Workshop*, 9, 5-36.
- Güler, B. A. (2022). Metodolojinin serüveni. Devlet Bilimi Metodolojisi Doktora Ders Notu, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, 2022-2023 Akademik Yılı.
- Hatipoğlu, O. G. (2015). *Amerikan yönetim düşüncesinin doğuşu* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi SBE.
- Jenks, L. H. (1960). Early phases of the management movement. *Administrative Science Quarterly*, 5(3), 421-447.
- Kantarçioğlu, M. Ç. & Fedai, R. (2020). Amerikan yönetim düşüncesinin doğuşu: 1873 krizi çerçevesinde Wilson ve Taylor üzerine bir değerlendirme. *Alternatif Politika*, 12(3), 644-672.
- Karaduman, İ. C. (2020). Thomas Hobbes ve Leviathan'ı üzerine bir inceleme: Yönetim Bilimi'ni içeriye almak. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 114-137.
- Kijne, H. & Spender, J-C. (1996). Introduction. İçinde Spender, J-C. & Kijne, Hugo (eds.), *Scientific management: Frederick Winslow Taylor's gift to the world?* (ss. xi-xx). Massachusetts: Kluwer Academic Publishers.
- Kissane, J. & Kissane, J. M. (1963). Sherlock Holmes and the ritual of reason. *Nineteenth-Century Fiction*, 17(4), 353-362.

- Kociatkiewicz, J. & Kostera, M. (2012). Sherlock Holmes and the adventure of the rational manager: Organizational reason and its discontents. *Scandinavian Journal of Management*, 28, 162-172.
- Konnikova, M. (2016). *Mastermind: Sherlock Holmes gibi düşünmek*. 6. Baskı, (Çev. Z. Yeşiltuna), İstanbul: Domingo.
- Korver, T. (1996). Standards and the development of an internal labor market. İçinde Spender, J-C. & Kijne, Hugo (eds.), *Scientific management: Frederick Winslow Taylor's gift to the world?* (ss.93-110). Massachusetts: Kluwer Academic Publishers.
- Fişek, K. (2015). *Yönetim*. 5. Baskı, Ankara: Kilit Yayınları.
- Küçük, A. (2019). Yönetim biliminin dinsel kökleri üzerine. *Memleket, Siyaset, Yönetim* 14(31), 29-52.
- Mihalasky, J. (1996). Scientific management in central eastern Europe: Czechoslovakia, Hungary and Poland. İçinde Spender, J-C. & Kijne, Hugo (eds.). *Scientific management: Frederick Winslow Taylor's gift to the world?* (s.133-162). Massachusetts: Kluwer Academic Publishers.
- Orhan, K. (2010). 'Modern Zamanlar' filmi ve dönemsel bir çalışma ilişkileri yorumlaması. *Çalışma ve Toplum*, 1, 133-152.
- Özer, M. A. (2012). "21. Yüzyılın Modern Yönetimi İçin" geleceğe yön veren yönetim guruları. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Özer, M. A. (2016). Herbert Simon'un yönetim bilimine katkıları üzerine değerlendirmeler. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5(11), 160-185.
- Öztaş, N. (2014). *Yönetim*. 2. Baskı, Ankara: Otorite.
- Papesh, M. E. (2000). *Frederick Winslow Taylor*. Class paper, St. Francis University.
- Phillips, N. (1995). Telling organizational tales: On the role of narrative fiction in the study of organizations. *Organization Studies*, 16(4), 625-649.
- Saler, M. (2003). 'Clap if you believe in Sherlock Holmes': Mass culture and the re-enchantment of modernity, c. 1890-c. 1940. *The Historical Journal*, 46(3), 599-622.
- Savino, D. M. (2016). Frederick Winslow Taylor and his lasting legacy of functional leadership competence. *Journal of Leadership, Accountability and Ethics*, 13(1), 70-76.

- Schachter, H. L. (1989). *Frederick Taylor and the public administration community: A reevaluation*. Albany: State University of New York Press.
- Shafritz, J. & Borick, C. (2016). *Cases in public policy and administration: From ancient times to the present*. New York: Routledge.
- Soygöl, T. (2019). *The evolution of the character Sherlock Holmes within the fan fiction narratives and discourse* (Master's Thesis). Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, Department Of English Language And Literature, British Cultural Studies Programme.
- Spender, J-C. (1996). Villain, cictim or visionary?: The insights and flaws in F. W. Taylor's ideas. İçinde Spender, J-C. & Kijne, Hugo (eds.). *Scientific management: Frederick Winslow Taylor's gift to the world?* (ss.1-31). Massachusetts: Kluwer Academic Publishers.
- Taylor, F. W. (1919). *The principles of scientific management*, New York and London: Harper & Brothers Publishers.
- Taylor, F. W. (2013). *Bilimsel yönetimin ilkeleri*. 6. Baskı, (Çev. H. B. Akın). Ankara: Adres Yayınları.
- Tortop, N., İsbir, E. G., Aykaç, B., Yayman, H. & Özer, M. A. (2021), *Yönetim bilimi*. 9. Baskı, Ankara: Nobel.
- Wilson, W. (2016). İdarenin İncelenmesi. (Çev. S. Altuntop), İçinde Shafritz, Jay M. & Hyde, Albert C., *Kamu yönetimi klasikleri* (ss.1-24). (Çev. Ed. H. Akdoğan ve S. Altuntop). Ankara: Global Politika ve Strateji Yayınları, Ankara,
- Yeşil, A. (2016). Doğu ve batı yönetim bilimi düşüncesinin öncüleri Machiavelli ve Nizamü'l-Mülk örneği. *Finans, Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 47-70.

Extended Summary

Management developments are as old as human history. However, the emergence of management science in the modern sense; took place under the influence of the developments after the Industrial Revolution and the new needs created by these developments. And this science has reflected the conditions of the period exactly. It was aimed at finding a solution to the managerial problems that emerged in this period. In this context, expert managers shared their experiences in various industry magazines and organizations. In particular, it focused on performing the work in the most efficient way without causing waste. Under the influence of these developments, Woodrow Wilson's (2016) article titled "The Study of Administration" was published in 1887 and Frederick Winslow Taylor's (1919; 2013) "Principles of Scientific Management" was published in 1911, and these studies increased the interest in management science worldwide.

Investigation of Taylor's life and works in order to understand the nature of management science is a classical-common method, however, in this study, the stories and adventures of "Sherlock Holmes" written by Arthur Conan Doyle and F. W. Taylor are together referenced. At first glance, it may seem meaningless to establish any relationship between management science and the character of Holmes, a product of fiction, but the striking similarities between Taylor and Holmes make this relationship meaningful. In addition, in the literature of management science, it is possible to encounter examples that examine the character of Holmes and the relationship between management science - fictional literature - narrative. In this study, it is aimed to make a comparative reading about the emergence of management science through Frederick Winslow Taylor and the character of Sherlock Holmes. For this purpose, a literature review on the emergence of management science is made and S. Holmes's stories and novels are referenced.

Such a comparison is quite remarkable in that it reveals the striking similarities between Taylor and Holmes. In fact, the similar personal aspects and business methods and historical similarities of Taylor and Holmes's characters suggest that Holmes's stories and novels reflect Taylor's character and works considerably, or on the contrary, Taylor was heavily influenced by Holmes's stories and novels. The important point here is that under the influence of the conditions of the period the emergence of people and works that have striking similarities with each other; art expert Giovanni Morelli (1816 - 1891), the founder of management science Frederick Winslow Taylor (1856 - 1915), the founder of psychoanalysis Sigmund Freud (1856

- 1939), a detective character Sherlock Holmes stories and novels (1887-1927) by Arthur Conan Doyle (1859-1930). Apart from historical closeness in these exemplary people and their works, a strict observation ability, scientific understanding and imagination common to all of them draw attention. At this point, the question of which was before or who was affected by whom and how remains a little unimportant. Because almost all of them lived in the same period and published their works. However, historically Morelli's method of painting is seen to be a pioneer in "observation". Clearly, Freud used Morelli's method of observation in psychoanalysis and Conan Doyle in the character of Holmes. In this study, it is thought that Taylor may have been inspired by this observation method.

In the study, first, the emergence of management science is discussed. A short discussion about the emergence of management science is presented and Taylor's role as the "father" of management science is questioned in this discussion. Although the emergence of management science is attributed to Taylor and other classical thinkers here, it is understood that this is only a symbolic starting point. However, Adam Smith, anonymous managers who shared their experiences in various industry magazines, art expert Morelli's method, and Holmes's character express the four foundations that prepared the emergence of management science, before Taylor. Except for the Adam Smith Foundation, the other three foundations emerged at almost the same time, starting from the second half of the 19th century. The relations between Morelli, Freud, Conan Doyle, and later Taylor offer strong clues to our understanding of the emergence of management science. But before moving on to these issues, the second part of the study focuses on Taylor. In this section, Taylor's life and work, his work titled "Principles of Scientific Management", which is assumed to represent the emergence of management science, and Taylor's personal characteristics are discussed. Then, in the third part of the study, the character of "Sherlock Holmes" is examined, and in this part, the relationship between fictional literature, narratives, and management science is questioned. Then, the relations between Holmes and management science are revealed through the Taylor analogy. Thus, the study points to the striking similarities between Taylor and Holmes and presents an evaluation on how these similarities may be interpreted in terms of management science. In addition, some opinions about future studies on the subject are shared.

In this study, it is aimed to make a comparative reading about the emergence of management science through Frederick Winslow Taylor and the character of Sherlock Holmes. For this purpose, a literature review on the emergence of management science is made and S. Holmes's stories and novels are referenced.

In this study, the character of "Sherlock Holmes" is examined together with F. W. Taylor by going beyond the classical information about the emergence of management science. In this direction, it is thought that Taylor was probably influenced by the character of Holmes and thus prepared the emergence of management science with his works. On the other hand, although Taylor's first work (Piece Wage System) was published in 1895 (Fry ve Raadschelders, 2017: 77), it is known that he had been working on the motion-time study, functional foremanship, and piece wage system since the early 1880s. The first appearance of the S. Holmes character is in the novel titled "A Study in Scarlet" published in 1887. This situation actually causes us to read the relationship between Holmes and Taylor not as an "influence" but rather as a mutual "interaction". In our opinion, the "interaction" view offers a stronger assumption. In addition, before Holmes, there was the observation method that the art expert G. Morelli performed on paintings based on the medical semiotics or symptomatology model, this method is called the "Morelli method" and it is known that even Freud was influenced by Morelli in his works in the field of psychoanalysis. It is understood that the character of Holmes was clearly influenced by the Morelli method, especially in the story titled "Cardboard Box". This method briefly aims to find out the master by observing details such as ears and fingers in anonymous paintings. In other words, here, in fact, what is beyond the visible is dealt with and the invisible is revealed, as Holmes does in crime cases, Freud in psychology, and Taylor does in preventing waste in the field of business.

At this point, it is noteworthy that Morelli, Freud, and Conan Doyle (the creator of the Holmes character), have a joint medical background. Thanks to their medical doctor training, they have acquired the habit of making a diagnosis on the basis of superficial symptoms or signs, although the disease cannot be observed directly. Here, it is understood that the observation method is basically of medical origin, this method was first applied in the field of painting by Morelli apart from medicine, and then Morelli was taken as an example in both Conan Doyle's Holmes character and Freud's psychoanalysis method. Ultimately, this observation method reached Taylor, and together with Taylor, the small details (Morelli), crime clues (Conan Doyle-Holmes), and symptoms (Freud) in the pictures, which are the small details applied by this method, were articulated with the movements of work and workers (Taylor) for the purpose of efficiency. Apart from historical closeness in these exemplary people and their works, a strict observation ability, scientific understanding and imagination common to all of them draw attention. At this point, the question of which was before or who was affected by whom and how remains a little unimportant. Because almost all of them lived in the same

period. However, historically Morelli's method on paintings is seen to be a pioneer in "observation". The characters of Freud and Holmes clearly used Morelli's method based on observation. In this study, it is thought that Taylor may have been inspired by this observation method. When the Holmes character appeared, the field of psychology had just begun to develop (Konnikova, 2016: 30) and similarly, the science of management was just emerging. In this respect, it is remarkable that these first important breakthroughs in art, psychology, detective literature, and management of the period are both similar to each other. In the story titled "Dancing Men", Holmes perhaps drew attention to this situation when he said, "What one man has invented, another may discover" (Doyle, 2015: 114).